

“Een verhaal van Sint Maarten en 900 jaar Utrecht”

Speech door ds. Willem Roskam
tijdens het evenement De Mantel van Sint Maarten
op 11 november 2022 in de Domkerk te Utrecht

Ik wil vanmiddag deze vraag stellen: Wat is de ziel van Utrecht? Waar klopt het hart van deze stad? Ik heb me die vraag vaak gesteld sinds ik hier woon, met een onderbreking nu al weer heel wat jaren. Jaren geleden zou ik misschien gezegd hebben: klim met me mee de Domtoren op, en je kunt het zien van boven. Met een beetje afstand tot het verkeer op de straten, de mensen van iedere dag, kun je het zien. Een mooie, middeleeuwse stad, een levendige eigentijdse mengelmoes van culturen. Ik zou je misschien hebben meegenomen de Neude over, het oude Postkantoor in om te zien hoe boeken daar nu in een paleis zijn geplaatst, ik zou je de grachten en de parken laten zien. Ik zou je meenemen naar de film in Springhaver, en een ijsje met je eten bij Roberto Gelato – instemmend opmerken dat dit toch misschien wel de lekkerste ijsjes van de wereld zijn, en bovendien: dat dit, Utrecht, de mooiste en de fijnste stad van allemaal is. Gelukkiger ben je nergens.

Inmiddels zou ik willen zeggen dat ik het niet per se beter weet, maar wél dat ik méér heb gezien, andere kanten ook. Ik zou je meenemen naar de Tunnel, onder Hoog Catharijne – daar waar boven ons hoofd in talloze kledingwinkels veel geld wordt verdiend aan een vluchtige mode. Wat je dit jaar draagt, is volgend jaar al weer afgedragen, vaak ook gewoon niet goed meer: het dient alleen de altijd stromende en vluchtige machine van de fashion industrie. En het lijkt haast alsof ze dat hebben willen verbeelden in dat mooi doorstromende water van de Singel. Alles stroomt – niets blijft. Maar nog even over die Tunnel, je zou het bijna vergeten; want hij is netjes weggewerkt. Toch zwerven de verhalen nog rond over de straten, je kunt ze horen als je wilt. Hoe daar drugs en misdaad, verkrachting en uitputting, de absolute optelsom van treurigheid – hoe dat daar aan de orde van de dag was. Ja, onder het winkelhart van Nederland. Zakenmannen in hun nette pakken die uit hun hoge torens afdaalden om een dosis verdoving te halen, of een kick zodat ze de volgende uitputtende werkweek aankonden. En hoe ze dan met hun hallucinante manieren grote kapitalen van de ene kant naar de andere schoven en de volgende financiële crisis geboren lieten worden. Ik zou je laten zien wat er gebeurt als je op een doorsnee dag van Oudwijk, van het park en haar mooie stadskastelen, fietst naar Kanaleneiland. Ik zou je nog eens laten praten met mijn oude Marokkaanse buurvrouw, die vijf kinderen grootbracht terwijl zij de taal niet goed beheerste, en haar man dag en vooral nacht moest werken om het allemaal te kunnen rondbreien. We zouden denk ik ook even bij de vrolijke islamitische bakker langs gaan, die nooit te druk was om je vertellen waarom de islam zo'n waarachtige godsdienst is. En begrijp me goed, ik had van zijn missionaire ijver altijd veel plezier. Want hij had al meer gezien van de wereld dan ik, en misschien wel meer begrepen van de grote geheimen.

En we zouden natuurlijk gaan naar het Domplein, die oude plek waar het ooit allemaal begon. De ziel van Utrecht, het hart van de stad – zou je die niet daar moeten kunnen aantreffen? We zouden een omtrekkend rondje lopen over de vier zijden van het plein, waar in het straatbeeld de fortmuren van het Romeinse castellum zijn aangegeven. We zouden even onder de grond gaan kijken, ze aanraken, op het straatniveau van de Romeinse legionairs lopen, en op de grond staan waar Willibrord liep. Hier, op deze vierkante meters waar wij ook nu zitten, begon het allemaal. En 900 jaar geleden ontving deze stad Utrecht hier haar stadsrechten, iets wat we dit jaar natuurlijk breed hebben gevierd. De

feestelijkheden gingen samen met het thema: 'stad zonder muren'. Ik heb me afgevraagd of dat dan misschien de ziel typeert van Utrecht. Zijn wij dat, een stad zonder muren? Historisch valt er wel iets voor te zeggen. De programmamakers dachten ongetwijfeld aan de weggevalen muren rond de Singel. De middeleeuwse ommuurde stad is al weer heel lang opengebroken. En ook dat Romeinse castellum is er niet meer, het bestaat alleen nog uit resten onder de grond. Hier en daar een spoor van een muur. Inderdaad, we zijn op het eerste gezicht in Utrecht een stad zonder muren geworden. Als je bedenkt dat een muur om het fort, of een muur om de stad eerst en vooral bedoeld waren om te beschermen tegen vijanden, dan is het natuurlijk vooruitgang dat we nu die 'stad zonder muren' zijn. Geen dreiging meer uit Holland, geen Friezen meer die de Rijn gewapend en wel overstaken. Het is voor veel Utrechters zelfs volkomen onvoorstelbaar geworden dat we ooit zo overhoop lagen met wat nu onze landgenoten zijn.

Of toch misschien ook weer wel, denk ik. We weten het wel degelijk, als ik even voor de geest haal wat 'ons' Amelisweerd steeds boven het hoofd hangt. Ja, daar raak je toch wel aan een zeer gevoelige snaar, een zere plek, misschien de ziel van Utrecht; het weggappen van oude bomen, het platgooien van onze groene long, om een snelweg aan te leggen. Veel Utrechters voelen het terecht als onvrijwillige overheersing dat hun dit dierbare stuk land wordt ontnomen. Het lijkt ook bijna onvoorstelbaar in een tijdperk waarin vergroening alles is wat we nodig hebben. Zowel qua stikstofreductie als ook qua primair menselijk welzijn. Wie nog nooit in Amelisweerd heeft gewandeld of er een broodje heeft gegeten: ik laat het je graag eens zien. Je zou bijna wensen dat we nog muren hadden om ons te verdedigen. Een wereld zonder muren is fijn, maar een wereld die niet van ophouden weet is dat niet. Er zijn grenzen, en principes beschermen wat we voor waardevol houden; wat we misschien wel heilig achten. Je kunt ze niet kosteloos overschrijden. Misschien is Amelisweerd wel een van de beste voorbeelden die we dichtbij huis hebben van de verknoping van zorg voor elkaar, en zorg voor de aarde. De leefbaarheid van onze stad is direct gemoeid met het hebben van een groene leefomgeving. Jonge kinderen kunnen niet van beton alleen leven. Een gelukkige stad kan misschien zonder muren, maar zeker niet zonder bomen. Overigens is dit geen pessimistisch verhaal. De stad Utrecht heeft zelf ook het goede voorbeeld gegeven, door de Singel mooi rond te maken; het water weer te laten stromen. Veel Utrechters kunnen zich nog prima herinneren hoe voor die Singel de plannen al klaar waren om het allemaal met asfalt te plaveien, en hoe het daar een tijd een blijk van vooruitgang heette dat je met de snelweg in hartje Utrecht kon komen. Gelukkig, zeggen we nu, is dat door de aanhoudende tegenstand van mensen verhinderd. Het is er niet van gekomen, en mede daardoor is onze binnenstad nu omsingeld met water. Een open grens, maar wel een grens. Het beschermt wat ons dierbaar is.

Lang geleden wees een Utrechtse bisschop de stad al voor haar geluk op de blijvende gedachtenis van Sint Maarten. Terecht eindigen de feestelijkheden vandaag dan ook bij de schutpatroon van de stad. Die oude bisschop Radboud zei dat de ziel van de stad leeft, dat het hart klopt, als de herinnering aan Sint Maarten levend blijft, als die traditie wordt doorgegeven van oud op jong. Sint Maarten, zou je kunnen zeggen, is als een symbolische muur, die ons helpt te koesteren wat wij onopgeefbaar belangrijk vinden. Een muur beschermt, begrenst, geeft een vorm en een identiteit. Ja, laat de stad Utrecht vooral een open en gastvrije stad zijn. Maar niet een vormeloze speelbal van krachten en geldstromen die ons een maatje te groot zijn. De gedachtenis van Sint Maarten is er om ons daarbij te helpen. Waar hij voor stond en hoe hij leefde, doet ons bedenken waar onze eigen zorg naar uitgaat. Zorg voor elkaar, en zorg voor onze aarde; en hoe onlosmakelijk dat met elkaar

verbonden is. Als Sint Maarten ertoe doet in Utrecht, en alles wat er in zijn spoor door mensen wordt gedaan, dan is het met onze stad hoopvol en gelukkig gestemd. Ik dank u voor uw aanwezigheid vandaag om dat te vieren en daaraan een steentje bij te dragen.

